

УДК 376.1-056.26-058.862

Наталія КУЧУМОВА

кандидат педагогічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
<https://orcid.org/0000-0001-5398-7150>
e-mail: n.kuchumova@chnu.edu.ua

Любов КОСТИК

кандидат філологічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
<https://orcid.org/0000-0002-9699-8607>
e-mail: l.kostyk@chnu.edu.ua

ВЗАЄМОДІЯ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І СІМ'Ї ЯК ЧИННИК УСПІШНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті представлено дослідження ключового аспекту успішності інклюзивної освіти в Україні – стратегічного партнерства між навчальним закладом та сім'єю дитини з особливими освітніми потребами (ООП). Мета роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та розкритті практичних аспектів цієї взаємодії як системоутворюючого чинника. Актуальність теми зумовлена трансформацією інклюзії з експерименту в законодавчо закріплену норму, що потребує ефективних практик реалізації. У статті детально розглядаються аспекти, що обґрунтовують критичну важливість партнерства: педагогічний (спільна розробка Індивідуальної програми розвитку, забезпечення єдності вимог), психологічний (емоційна підтримка, зменшення тривоги) та соціальний (формування єдиного соціального простору, подолання ізоляції). Особлива увага приділена ролі батьків як повноправних членів команди психолого-педагогічного супроводу (КППС) згідно з чинним законодавством. Описано практичні етапи їх участі – від діагностики до моніторингу та корекції індивідуального освітнього маршруту.

Автори пропонують комплексний підхід до організації взаємодії, визначаючи ключові принципи (рівноправність, довіра, системність, індивідуальний підхід) та структуровані напрями роботи: діагностичний, інформаційний, просвітницький, консультативний, практичний, психотерапевтичний, підтримуючий. Представлено широкий спектр форм – від індивідуальних консультацій і щоденників зв'язку до групових тренінгів, майстер-класів, спільних заходів та використання дистанційних технологій.

Висновок підкреслює, що інклюзія – це шлях до побудови інклюзивного суспільства, де ефективна взаємодія школи та родини є не додатковою опцією, а обов'язковою умовою. Синергія професійної експертизи педагогів та життєвої експертизи сім'ї формує цілісний, підтримуючий простір, необхідний для реалізації потенціалу кожної дитини. Стаття містить практичні рекомендації для батьків та педагогів, спрямовані на подолання формалізму та досягнення справжнього партнерства. Подальші дослідження мають бути зосереджені на розробці механізмів залучення до співпраці сімей, що перебувають у стані ізоляції або стресу, зокрема в умовах воєнного часу.

Ключові слова: інклюзивна освіта; особливі освітні потреби (ООП); взаємодія школи та сім'ї; команда психолого-педагогічного супроводу (КППС); індивідуальна програма розвитку (ІПР); партнерська модель; батьки як експерти; форми і методи співпраці.

Nataliia KUCHUMOVA, Liubov KOSTYK

Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University

INTERACTION BETWEEN THE EDUCATIONAL INSTITUTION AND THE FAMILY AS A FACTOR OF SUCCESSFUL INCLUSIVE EDUCATION OF A CHILD WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

The article is devoted to the study of a key aspect of the success of inclusive education in Ukraine – the strategic partnership between an educational institution and the family of a child with special educational needs (SEN). The aim of the work is to theoretically substantiate and reveal the practical aspects of this interaction as a system-forming factor.

The relevance of the topic is determined by the transformation of inclusion from an experiment into a legislatively established norm, which requires effective implementation practices. The article examines in detail the aspects that substantiate the critical importance of partnership: pedagogical (joint development of the Individual Development Program, ensuring the unity of requirements), psychological (emotional support, anxiety reduction) and social (formation of a unified social space, overcoming isolation). Special attention is paid to the role of parents as full members of the psychological and pedagogical support team (PPST) in accordance with current legislation. The practical stages of their participation are described – from diagnostics to monitoring and correction of the individual educational path. The authors propose a comprehensive approach to organizing interaction, defining key principles (equality, trust, consistency, individual approach) and structured areas of work: diagnostic, informational, educational, consultative, practical, psychotherapeutic, supportive. A wide range of forms is presented – from individual consultations and communication diaries to group trainings, master classes, joint events, and the use of distance technologies. The interaction of the school with the family of a child with SEN is a strategic mechanism that ensures synergy between the two main environments of the child's development. This is the only model that allows the child to receive consistent holistic support to reveal the potential, the family to feel competent and not alone in their mission, and the educational institution to effectively fulfill its educational and socializing function. Thus, this partnership is not an additional option, but a prerequisite for quality inclusive education. The conclusion emphasizes that inclusion is a path to building an inclusive society, where effective interaction between the school and the family is not an additional option, but a mandatory condition. The synergy of the professional expertise of teachers and the life expertise of the family forms an integral, supportive space necessary for the realization of every child's potential. The article contains practical recommendations for parents and teachers aimed at overcoming formalism and achieving true partnership. Further research should focus on developing mechanisms to involve families in a state of isolation or stress in cooperation, particularly in the conditions of wartime.

Keywords: inclusive education; special educational needs (SEN); school-family interaction; psychological and pedagogical support team (PPST); individual development program (IDP); partnership model; parents as experts; forms and methods of cooperation.

<https://doi.org/10.31891/PT-2026-1-5>

Стаття надійшла до редакції / Received 30.01.2026

Прийнята до друку / Accepted 27.02.2026

Опубліковано / Published 26.03.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Кучумова Наталія, Костик Любов

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Інклюзія в Україні пройшла шлях від експерименту до законодавчо закріпленої норми. Інклюзивна освіта в Україні є не лише освітньою інновацією, а й соціальним імперативом, що ґрунтується на невід'ємних правах кожної дитини на рівну та якісну освіту, подолання дискримінації та повноцінну участь у житті суспільства.

Реформування освіти ґрунтується на особистісно-орієнтованій моделі, що реалізує принцип дитиноцентризму та інклюзії, максимально враховуючи права, здібності та потреби кожної дитини. Розвиток інклюзивної освіти в Україні стимулюється низкою чинників: міжнародними зобов'язаннями (зокрема ратифікацією Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю), змінами в освітній політиці та зростанням суспільної свідомості щодо важливості якісної освіти для всіх дітей, включаючи тих, що мають особливі освітні потреби.

Успішність навчання, розвитку та соціалізації дитини з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах інклюзії є багатоаспектним процесом, успіх якого залежить від комплексу взаємопов'язаних чинників. Серед них ключову роль відіграє ефективна, довірлива та системна взаємодія навчального закладу з сім'єю дитини.

Сім'я виступає первинним соціальним середовищем, основним джерелом мотивації, емоційної опори та формування особистості. Школа, у свою чергу, надає професійний психолого-педагогічний супровід, створює адаптоване навчальне середовище та сприяє соціальній інтеграції. Однак справжній синергічний ефект виникає лише тоді, коли ці два світи діють як єдина команда.

Аналіз досліджень та публікацій

У різні періоди проблемі навчання та виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку присвячувалися праці як теоретиків, так і практиків. Змінюється ставлення держави і суспільства до дітей з такими проблемами та ставлення до сімей, що їх виховують, тому з кожним роком посилюється актуальність цієї наукової проблеми.

Серед зарубіжних дослідників цій проблемі присвячені також праці Д. Мітчела, Т. Лормана, Д. Харві [10]. Проблема інклюзивної освіти в Україні стала предметом дослідження таких українських вчених: А. Колупаєва, С. Синьова, О. Тарарук, Л. Савченко, Є. Борщ, О. Деркачук, С. Євтух, Ю. Литовченко, Л. Чеховська, О. Варецька, О. Гаяш, Л. Матохнюк, Ю. Максименко, О. Коновець, О. Деркачук, Е. Борщ, І. Денищук, О. Колишкін та ін.

Фундаментальні основи партнерства школи та родини закладені в роботах А. Колупаєвої, яка наголошує, що «дитина з ООП – це не об'єкт впливу, а суб'єкт взаємодії» [9]. Співпраці з батьками в процесі інклюзивного навчання присвячені праці О. Варецької [3], О. Гаяш розглядає співпрацю закладу освіти і сім'ї як важливу умову реалізації ідей інклюзії [4]. Л. Матохнюк та Ю. Максименко аналізують та узагальнюють шляхи допомоги батькам, які мають дітей з ООП [11], О. Коновець описує інноваційні форми роботи педагогічних працівників закладу загальної середньої освіти з батьками дітей з ООП, проблеми допомоги батькам дітей з ООП в умовах воєнного стану присвячують свою працю О. Деркачук та Е. Борщ [6].

Вивчаючи питання взаємодії з батьками дітей з ООП, І. Денишук аналізує вимоги до ефективного партнерства та основні труднощі, що перешкоджають продуктивності освітнього процесу, а також обґрунтовує стратегії ефективної взаємодії з батьками дітей з ООП [5]. Особливості корекційної педагогічної роботи з сім'ями, що виховують дітей з ООП досліджує О. Колишкін [8], а практичні аспекти взаємодії з батьками дітей з ООП розкрито у посібнику О. Когана. Напрями просвітницької роботи з батьками дітей з ООП на етапі включення в інклюзивний освітній простір описав О. Романенко [12].

Роботі психолога з батьками, які виховують дітей з ООП у воєнний час присвячена праця О. Блашкової, Н. Жилияк, М. Волощук [10]. Особливості допомоги батькам дітей з ООП в умовах військових дій розглядає Т. Калініна [7].

У останніх публікаціях спостерігається зміщення акценту з теоретичного обґрунтування на практичні інструменти та перешкоди у процесі налагодження співпраці з батьками. Незважаючи на те, що проблемі співпраці та партнерства з батьками дітей з ООП присвячено цілий ряд наукових праць, вона і досі залишається актуальною та представляє науковий інтерес.

Формулювання цілей статті

Мета статті – теоретично обґрунтувати та розкрити практичні аспекти взаємодії навчального закладу та сім'ї як ключового чинника успішного інклюзивного навчання дитини з ООП.

Виклад основного матеріалу

Інклюзивне навчання – це філософія та практика, спрямована на створення рівних можливостей для всіх учнів шляхом адаптації освітнього середовища до різноманітних потреб. Як зазначає А. Колупаєва, «Наукове розуміння інклюзивного навчання сьогодні

виходить далеко за межі «просто присутності» дитини в класі. Інклюзія – це не просто присутність дитини в класі, а процес перебудови закладу під потреби кожної особистості. Згідно з Законом України «Про освіту», це створення універсального дизайну та розумного пристосування в освіті. Це означає, що ми не дитину підлаштовуємо під школу, а школу – під потреби дитини. Важливо розуміти: інклюзія – це не лише про дитину з інвалідністю, це про створення середовища, де кожна дитина почувається безпечно. Проте, для дітей з ООП це середовище має бути ще й високофункціональним, що неможливо без зворотного зв'язку від родини» [9].

Сутність інклюзивного навчання полягає у створенні єдиного, гнучкого та підтримуючого освітнього простору, який відповідає різноманітним потребам всіх учнів без виключення і забезпечує рівний доступ до якісної освіти. Це не просто розміщення дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в звичайному класі, а глибока філософська та практична переорієнтація всієї системи. Для дитини з ООП інклюзивне навчання – це означає не просто спільне перебування з іншими учнями у класі, а активне залучення до освітнього процесу, максимальну реалізацію потенціалу та соціальну інтеграцію.

Ключовими аспектами, що розкривають сутність інклюзії в освіті є: ціннісна основа, або філософський аспект, який проявляється у визнанні цінності кожної особистості, рівності прав, соціальної справедливості.

В першу чергу інклюзивне навчання ґрунтується на визнанні цінності кожної особистості, адже кожна дитина, незалежно від її фізичних, інтелектуальних, соціальних чи емоційних особливостей, є повноцінною частиною шкільної спільноти. Важливими є рівність прав, а не однаковість умов навчання. Щоб надати кожному учневі рівні можливості для реалізації потенціалу, необхідно обирати різні шляхи, методи та підтримку. Коли мова йде про інклюзію, то ще стосується і соціальної справедливості, яка передбачає боротьбу з дискримінацією, сегрегацією та соціальними бар'єрами через освіту.

Другий організаційно-педагогічний аспект інклюзії полягає в запровадженні «індивідуалізації» замість «уніфікації». При цьому освітній процес будується навколо потреб учня, а не підлаштовування його під готову програму. Ключовими інструментами у інклюзивному навчанні є Індивідуальна програма розвитку (ІПР) та Універсальний дизайн навчання, тобто створення завдань та середовища, доступних з самого початку для максимально широкого кола учнів. Важливою є також гнучкість методів і форм, яка передбачає різноманітність стратегій навчання, оцінювання та організації простору. Інклюзія не

можлива без командної роботи, адже – це завдання не лише для вчителя-предметника. До процесу обов'язково залучаються асистент вчителя, корекційний педагог, психолог, логопед, а також родина.

Соціально-психологічний аспект інклюзії реалізується через формування інклюзивної культури, тобто створення в школі атмосфери взаємної поваги, емпатії та співпраці між усіма дітьми, педагогами та батьками, акцентування на сильних сторонах кожної дитини та цінності різноманітності. Соціалізація та розвиток соціальних зв'язків у процесі інклюзивного навчання надає унікальну можливість усім учням навчатися спілкуватися, дружити та розв'язувати конфлікти в різноманітному середовищі, що є моделлю реального суспільства. Водночас створення підтримуючого середовища для всіх є таким інклюзивним підходом, який сприяє розвитку толерантності, лідерських якостей та відчуття спільноти у всіх учнів, а не лише у дітей з ООП.

Варто зазначити, що інклюзія це не «викладання окремо в середині класу», а інтеграція в усі види діяльності; це не зниження стандартів для інших а, навпаки, це підвищення якості викладання через диференціацію та креативні підходи, що корисні всім; це не лише для дітей з інвалідністю, бо вона стосується всіх дітей, які можуть відчувати себе виключеними через особливості розвитку, мову, культурне середовище, соціальний статус тощо.

Особливості інклюзивної освіти, інклюзивного навчання та виховання зумовлюють важливість взаємодії з сім'єю дитини з ООП. Її неможливо переоцінити, адже вона показує, що сім'я є експертом, бо батьки володіють найглибшими знаннями про дитину, її сильні сторони, потреби, реакції, історію розвитку. Така взаємодія дає змогу забезпечити єдність вимог та підходів, адже узгодженість дій педагогів і батьків у навчанні, вихованні та встановленні правил запобігає дезорієнтації дитини. Вона сприяє емоційній підтримці дитини з ООП, тому, що позитивна мотивація та впевненість батьків в успішному навчанні транслюється на дитину і покращує її самооцінку. Крім того, взаємодія батьків та працівників закладу освіти є незамінним ресурсом для розвитку дитини, бо саме сім'я є основним середовищем для закріплення навичок, отриманих у школі, та їх перенесення в життєві ситуації.

Важливість взаємодії навчального закладу з сім'єю дитини з особливими освітніми потребами (ООП) можна обґрунтувати з кількох ключових аспектів, які разом формують необхідність стратегічного партнерства: педагогічного, психологічного та соціального. Розглянемо кожен з них детальніше.

1) Педагогічне та дидактичне обґрунтування необхідності взаємодії з батьками дітей з ООП дає підстави вказати, що вона сприяє досягненню освітніх цілей. Оскільки батьки є найпершими експертами щодо дитини, то ніхто інший так як вони не володіє унікальними знаннями про індивідуальні особливості, вподобання, комунікативні сигнали, реакції на стрес та ефективні стратегії втручання вдома. Ця інформація є незамінною для розробки та корегування Індивідуальної програми розвитку (ІПР). Співпраця з батьками дає змогу забезпечити реалізацію принципів послідовності та єдності вимог у навчанні. Коли педагогічні підходи, такі як: системи комунікації, прийоми регуляції поведінки, стратегії навчання узгоджені між школою та домом, дитина швидше засвоює навички та відчуває безпеку, розуміючи послідовні очікування. Всі навички, отримані в школі: і соціальні, і академічні, і побутові, мають переноситися в реальне життя дитини. Без активного закріплення та впровадження їх у домашньому середовищі ефективність навчання різко знижується.

2) Якщо розглянути необхідність співпраці сім'ї та навчального закладу з психологічної точки зору, то вона сприяє емоційному благополуччю та мотивації. Сім'я є першоджерелом безпеки та підтримки для дитини з ООП, яка щоденно долає нові виклики. Стабільне емоційне середовище вдома є досить важливим ресурсом для дитини, тому школа, яка підтримує сім'ю, опосередковано підтримує і дитину. Важливим показником при цьому є зменшення тривоги та стресу. Чітка комунікація між школою та батьками про події, зміни, успіхи знижує рівень невизначеності як у дитини, так і в її родичів, створюючи передбачуване середовище. Допомога і підтримка батьків дає спільну мотивацію всім учасникам освітнього процесу. Коли дитина відчуває, що дорослі в її житті діють як злагоджена команда, підвищується її власна мотивація до навчання та соціалізації.

3) Крім вже зазначеного, така взаємодія має також соціальне обґрунтування, або соціальний аспект, що передбачає необхідність формування цілісної особистості готової до життя в суспільстві. Так єдність соціальних моделей школи та сім'ї формують єдиний простір для відпрацювання соціальних навичок, зокрема, таких як: співпраця, вирішення конфліктів, співчуття. Якщо моделі поведінки в цих середовищах суперечливі, у дитини може формуватися дезадаптація. Активна роль сім'ї в житті школи її участь у заходах, батьківських комітетах інших формах співпраці нормалізує інклюзію, розвіює міфи серед інших батьків, сприяє подоланню стигматизації та ізоляції і створює для дитини з ООП ширше коло спілкування.

Якщо ж розглядати взаємодію школи і батьків з позиції ресурсів та ефективності, то варто зазначити, що батьки такі є ключовими партнерами в освітньому процесі. Їхня участь у терапевтичних, корекційних та навчальних завданнях вдома значно підвищує ефективність роботи фахівців. Системна взаємодія запобігає протистоянню школи та сім'ї, розподіляє навантаження та створює систему взаємопідтримки. Це критично важливо для запобігання емоційному вигоранню як педагогів, так і батьків і є водночас своєрідною профілактикою вигорання всіх сторін. Така взаємодія дає можливість отримати максимальні результати при обмежених ресурсах. Сьогодні не є секретом, що умови української освітньої системи далеко не ідеальні, зокрема, спостерігається недостатня кількість асистентів, інших фахівців, що робить партнерство з сім'єю не ідеалістичним вибором, а практичною необхідністю для досягнення результатів.

У сучасній моделі інклюзивної освіти батьки розглядаються не як об'єкти впливу, а як повноправні суб'єкти та члени команди психолого-педагогічного супроводу (КППС). Вони, зокрема, беруть активну участь у розробці та корегуванні Індивідуальної програми розвитку (ІПР), обговоренні стратегій навчання та поведінки, моніторингу досягнень дитини та прийнятті рішень щодо подальшого освітнього маршруту.

Нормативні документи України в галузі інклюзивної освіти прямо передбачають обов'язкову участь законних представників у роботі КППС. «Згідно з Положенням про команду супроводу (Наказ МОН №609), батьки є її рівноправними учасниками. Вони надають інформацію про режим дня, харчування, особливості комунікації дитини поза школою, мають право погоджувати або пропонувати зміни до ІПР.

Батьки справедливо є ключовими учасниками КППС. Вони є найкращими експертами своєї дитини. Вони володіють глибокими знаннями про її вподобання, страхи, комунікативні способи, реакції у різних ситуаціях, медичну історію та ефективні стратегії, що працюють вдома. Ця інформація є першоджерелом для будь-якого фахівця.

Співпраця з батьками вкрай необхідна для розробки та реалізації Індивідуальної програми розвитку (ІПР). Без активної участі батьків неможливо адекватно оцінити початковий стан дитини та її потреби; реально поставити цілі, які важливі для якості життя дитини та сім'ї; узгодити стратегії втручання між школою та домом; оцінити ефективність впровадження програми в усіх середовищах. Батьки, або законні представники дитини з ООП дають згоду на проведення психолого-педагогічного обстеження, беруть участь у плануванні та

обговоренні результатів. Батьки відіграють важливу роль реалізаторів запланованих стратегій, адже значна частина розвиваючих, корекційних та навчальних завдань виконується саме в домашньому середовищі. Батьки стають основним посередником між фахівцями, які працюють в освітньому закладі та повсякденним життям дитини.

Щоб ефективно реалізувати участь батьків у діяльності КППС на практиці, необхідно, щоб під час етапу діагностики батьки надали анамнестичні дані, спостерігали за дитиною, заповнювали опитувальники. На наступному етапі, коли здійснюється планування та розробка ІПР, батьки безпосередньо беруть участь у засіданні КППС, де разом з вчителем, психологом, корекційним педагогом визначають пріоритетні цілі на навчальний рік. Надалі, під час етапів реалізації запланованого, батьки отримують конкретні рекомендації, навчаються стратегіям та методам для роботи вдома, реєструють спостереження. А згодом, на етапі моніторингу та корекції, саме вони постійно інформують команду про прогрес чи труднощі, разом вносять зміни до програми.

Дуже важливо розуміти і враховувати те, що участь батьків, в жодному разі не повинна бути формальною. На всіх етапах інклюзивного навчання сім'ї дитини з ООП необхідна професійна підтримка педагогічних працівників та психолога. Завдання КППС полягає не лише у спілкуванні з батьками, а й наданні їм необхідних знань, психологічної підтримки та конкретних інструментів для активної участі у роботі команди психолого-педагогічного супроводу.

Неодмінним принципом такої партнерської взаємодії є рівноправність. Ідеальна модель – це колаборативна робота, де голос батьків так само вагомий, як і голос фахівця. Крім того, важливими при роботі з батьками дітей з ООП наступні принципи: партнерства та рівності, що передбачає взаємну повагу та визнання ролі кожного; довіри та конфіденційності, системності та регулярності, що спонукає до планової взаємодії; індивідуального підходу, який забезпечує врахування специфіки сімейної ситуації та культурних особливостей.

І. Денищук вважає, що «вчителям, практичним психологам та іншим фахівцям закладу освіти потрібно визнавати батьків дітей з особливими освітніми потребами як партнерів та спиратися на принципи педагогічної діяльності орієнтованої на інтереси сім'ї...» [5]. Названі автором принципи закликають визнавати, що сім'я залишається найважливішою стабільною опорою для дитини.

Для успішної інклюзії, як зазначає педагог, «школа має стати для сім'ї надійним партнером, який не лише розуміє потреби дитини, але й активно підтримує батьків. Практика доводить: батьки

включаються в процес, коли школа створює умови для їхньої значущості та компетентності. Отже, задоволеність результатом безпосередньо залежить від професійної готовності школи адаптувати середовище і вибудовувати справжнє співробітництво з родиною» [5].

Виходячи з вищесказаного, спробуємо визначити основні напрямки роботи з батьками дітей з ОПП у процесі налагодження взаємодії з працівниками освітнього закладу. На нашу думку, найважливішими у цій співпраці будуть такі напрямки: діагностичний, інформаційний, просвітницький, консультативний, практичний, психотерапевтичний, підтримуючий.

До прикладу, діагностичний напрям передбачає спільне вивчення динаміки розвитку дитини та її становища у колективі; просвітницький передбачає психолого-педагогічну просвіту батьків, що полягає в поясненні особливостей розвитку дитини, прав, принципів інклюзії; інформаційний, який передбачає взаємний обмін інформацією про труднощі та успіхи дитини, іншою необхідною інформацією; консультативний напрям має на меті надання психолого-педагогічних порад, навчання конкретних методів розвитку дитини вдома; практичний передбачає спільне планування заходів, участь батьків у житті класу; психотерапевтичний пропонує профілактику емоційного вигорання членів родини, створення груп взаємодопомоги серед батьків, психологічне розвантаження; підтримуючий – це надання педагогічної та соціально-психологічної та підтримки.

О. Романенко у своїй статті детально розкриває напрями просвітницької роботи, серед яких виокремлює такі: ознайомлення батьків з висновками психодіагностичного дослідження дитини для визначення ступеня її психічного розвитку, індивідуально-психологічних характеристик, ступеня готовності до навчання в інклюзивному середовищі; обговорення реальних перспектив розвитку дитини (за даними психолого-медико-педагогічної комісії), зокрема, можливості засвоєння освітнього стандарту у встановлені терміни за умови активного залучення до цього процесу батьків; надання батькам комплексу порад щодо організації навчального простору та необхідних умов для навчання дитини з особливими освітніми потребами під час виконання домашніх робіт; інформування батьків про результати спостереження за динамікою навчальної та соціально-психологічної адаптації дитини з особливими потребами в інклюзивному класі, перебігу її психічного та соціального становлення; роз'яснення батькам шляхів саморозвитку та самовиховання дитини з особливими потребами; розкриття значення впливу різних стилів сімейного виховання на формування особистості дитини [12].

Науковці і практики у своїх працях також розглядають різні форми взаємодії сім'ї та закладу освіти. Найбільш ефективними формами організації спільної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами, на думку О. Гаяш, є такі:

«Індивідуальні та групові бесіди та консультації, що можуть включати ігрові вправи для закріплення навчального матеріалу, корекції психічних функцій та підвищення зацікавленості, а також семінари-практикуми з формування практичних навичок у дітей (наприклад, методика читання книг чи підготовка руки дитини до письма).

«Круглі столи» для батьків за участю фахівців, спрямовані на переосмислення проблем, пошук оптимальних стратегій взаємодії, розкриття емоційного стану батьків та надання їм відчуття підтримки. Також ефективними є батьківські конференції, які можуть завершуватися спільними концертами учнів та їхніх родин.

Використання кейс-методів із залученням психологів або соціальних педагогів для надання підтримки та моделювання ситуацій, що спонукають батьків до аналізу труднощів, адаптації та пошуку нових життєвих мотивацій.

Безпосереднє залучення батьків до навчальних занять дитини, що особливо доречно на етапі її адаптації та впровадження в інклюзивному закладі.

Інформаційні стенди та тематичні виставки; папки та змінні стенди з підбірками педагогічних статей для ознайомлення батьків із спеціальною літературою; популяризація знань через організацію виставок дитячих творів.

Відкриті заняття фахівців та психолого-педагогічна просвіта батьків із застосуванням активних методів – рольових ігор, тренінгів (наприклад, «Телефон довіри», «Журнал відгуків та пропозицій», «Скринька уваги і поваги», «Спільно вирішуємо проблеми»).

Спільні з дітьми заходи – вечори відпочинку, спортивні свята, розваги, участь у підготовці вистав, лялькових вистав, експозицій тощо [4].

Окремо виділяються інноваційні технології в інклюзивній освіті: розробка сімейних проєктів (проєктний метод), ведення портфоліо, проведення відео майстер-класів, створення медіатек, відеотек та консультативних офісів (електронна пошта, онлайн-консультації, форуми, чати), а також організація спеціальної батьківської кімнати для зустрічей.

Для реалізації зазначених напрямів роботи з батьками, на наш погляд, доцільно використовувати також такі форми та методи взаємодії, як: індивідуальні, групові, масові. До прикладу,

індивідуальними заходами можуть стати особисті зустрічі, консультації, домашні візити (за згодою батьків), онлайн-звіти, телефонні дзвінки, щоденники зв'язку, де вчитель і батьки щодня пишуть 1-2 речення про стан дитини; серед групових варто назвати батьківські зібрання з використанням інтерактивних видів роботи, тренінги, зокрема, «Тренінги батьківської майстерності», майстер-класи, лекторії, «круглі столи»; масовими можуть стати такі спільні заходи, як : свята, екскурсії, творчі проекти, спортивні змагання за принципом «батьки + дитина + педагог»; порівняно новою формою взаємодії є дистанційні спільноти: чати, групи в соцмережах, веб-сайт школи для обміну інформацією.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Отже, ефективне партнерство школи та сім'ї є ключовим чинником успішної інклюзії, що визначає якість життя дитини з особливими потребами. Ця модель має ґрунтуватися на визнанні батьків рівноправними експертами та потребує системної довірливої взаємодії.

Для успіху необхідно перейти від формального забезпечення доступу до освіти до справжньої партнерської моделі, де об'єднані зусилля створюють фундамент для розвитку кожної дитини. Ефективність такої моделі залежить від системних змін у школі, адміністративної підтримки та подолання традиційних позицій педагогів.

Взаємодія школи з сім'єю дитини з ООП – це стратегічний механізм, що забезпечує синергію між двома основними середовищами розвитку дитини. Це єдина модель, яка дозволяє дитині отримувати послідовну цілісну підтримку для розкриття потенціалу, сім'ї – відчувати себе компетентною та несамотньою у своїй місії, а закладу освіти ефективно виконувати свою освітню і соціалізуючу функцію. Таким чином, це партнерство є не додатковою опцією, а обов'язковою умовою якісної інклюзивної освіти.

Подальші дослідження мають бути зосереджені на розробці механізмів залучення до співпраці сімей, що перебувають у стані ізоляції або стресу, зокрема в умовах воєнного часу.

Література

1. Блашкова, О. М., Жиляк, Н. В., & Волошук, М. Б. Робота психолога з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами у воєнний час. *Наукові записки. Серія : Психологія*, №1, 2025 С. 27-35.

2. Бондар, К. М.. Теорія і практика інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник 2-ге вид., доп. Кривий Ріг : Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг», 2019. 170 с.
3. Варецька О. Інклюзивне навчання: співпраця з батьками. *Молодь і ринок*, № 9(217). 2023. С. 22-28.
4. Гаяш О. В Співпраця закладу освіти з батьками дітей з особливими потребами як умова реалізації ідей інклюзії. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 19 Корекційна педагогіка та спеціальна освіта, 2019. №38. С. 60-66.
5. Денишук, І. Стратегії ефективної взаємодії з батьками осіб з особливими освітніми потребами на рівні закладу освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід*, Випуск 69. 2023. С. 80-90.
6. Деркачук О., Борщ Е. Допомога батькам дітей з ООП в умовах воєнного стану. Острог: На урок, 2022. 6 с.
7. Калініна Т. Психологічна допомога батькам дітей з особливими освітніми потребами в умовах військових дій. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. Вип. 3, 2022. С. 103-107.
8. Колишкін О. В. Особливості корекційної педагогічної роботи із сім'ями, що виховують дітей з особливими освітніми потребами. *Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, (11-12 листопада 2015 р.). Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. С. 38-41.
9. Колупаєва, А. А., Наконечна Л. М. Інклюзивне навчання: вибір батьків. Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 56 с.
10. Лорман Т., Деспелер Дж., Харві Д. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі : практичний посібник, пер. з англ. Київ : ТОВ «Видавничий дім Плеяди», 2011. 296 с.
11. Матохнюк, Л., Максименко, Ю. Допомога батькам, які мають дітей з особливими освітніми потребами. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти*. Серія «Педагогіка. Психологія», Вип. 3. 2023. С. 73-78.
12. Романенко О. Напрями просвітницької роботи з батьками дітей з особливими потребами на етапі включення в інклюзивний освітній простір *Особлива дитина : навчання і виховання*. 2025. Том 117. Випуски 1. С. 183-198.

References

1. Blashkova, O. M., Zhyliak, N. V., & Voloshchuk, M. B. Robota psykholoha z batkamy, yaki vykhovuiut ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy u voiennyi chas. Naukovi zapysky. Seriiia : Psykholohiia, №1, 2025 S. 27-35.
2. Bondar, K. M. Teoriia i praktyka inkluzyvnoi osvity: navchalno-metodychnyi posibnyk 2-he vyd., dop. Kryvyi Rih : Proekt «Pidtrymka inkluzyvnoi osvity u m. Kryvyi Rih», 2019. 170 s.
3. Varetska O. Inkluzyvne navchannia: spivpratsia z batkamy. Molod i rynek, № 9(217). 2023. S. 22-28.
4. Haiash O. V Spivpratsia zakladu osvity z batkamy ditei z osoblyvymy potrebamy yak umova realizatsii idei inkluzii. Naukovi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriiia 19 Korektsiina pedahohika ta spetsialna osvita, 2019. №38. S. 60-66.
5. Denyshchuk, I. Stratehii efektyvnoi vzaiemodii z batkamy osib z osoblyvymy osvitynymi potrebamy na rivni zakladu osvity. Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv : metodolohiia, teoriia, dosvid, Vypusk 69. 2023. S. 80-90.
6. Derkachuk O., Borshch E. Dopomoha batkam ditei z OOP v umovakh voiennoho stanu. Ostroh: Na urok, 2022. 6 s.
7. Kalinina T. Psykholohichna dopomoha batkam ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy v umovakh viiskovykh dii. Dniprovskiy naukovi chasopys publicnoho upravlinnia, psykholohii, prava. Vyp. 3, 2022. S. 103-107.
8. Kolyshkin O. V. Osoblyvosti korektsiinoi pedahohichnoi roboty iz simiamy, shcho vykhovuiut ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy. Sotsialna pidtrymka simi ta dytyni u sotsiokulturnomu prostori hromady : materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu, (11-12 lystopada 2015 r.). Sumy : SumDPU imeni A. S. Makarenka, 2015. S. 38-41.
9. Kolupaieva, A. A., Nakonechna L. M. Inkluzyvne navchannia: vybir batkiv. Kharkiv : Vyd-vo «Ranok», VH «Kenhuru», 2018. 56 s.
10. Lorman T., Deppeler Dzh., Kharvi D. Inkluzyvna osvita. Pidtrymka rozmaittia u klasi : praktychnyi posibnyk, per. z anh. Kyiv : TOV «Vydavnychy dim Pleiady», 2011. 296 s.
11. Matokhniuk, L., Maksymenko, Yu. Dopomoha batkam, yaki maiut ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy. Naukovi visnyk Vinnytskoi akademii bezpererвної osvity. Seriiia «Pedahohika. Psykholohiia», Vyp. 3. 2023. S. 73-78.
12. Romanenko O. Napriamy prosvitnytskoi roboty z batkamy ditei z osoblyvymy potrebamy na etapi vkluchennia v inkluzyvnyi osvitynyi prostir Osoblyva dytyna : navchannia i vykhovannia. 2025. Tom 117. Vypusky 1. S. 183-198.